

JEAN-CLAUDE LARCHET

ANIMALELE
ÎN
SPIRITUALITATEA
ORTODOXĂ

În românește de Marinela Bojin

editura
Σοφία

București

CUVÂNT ÎNAINTE

Lumea noastră dă dovadă de o atitudine ambivalentă față de animale.

Pe de o parte, în multe familii vom găsi animale de companie, cărora li se oferă o îngrijire și o afecțiune egale sau chiar mai mari decât cele cuvenite oamenilor. Le hrănesc cu alimente alese cu grijă din abundența prezentă în magazine, le duc la veterinar de îndată ce prezintă cel mai mic semn de boală, la coafor pentru un aspect cât mai plăcut, le îmbracă chiar cu hăinuțe frumoase, le oferă cea mai confortabilă adăpostire. În țările bogate există nu numai spitale pentru animale, ci și, mai nou, restaurante, hoteluri, azile și cimitire. Mulți dintre acești prieteni ai animalelor le iubesc la fel de mult ca pe soț/soție, copii sau rude, le duc dorul când sunt departe de ele, și iarăși mulți nu doar își alintă câțelul sau pisica numindu-i „puiul mamei”, dar recunosc că le sunt chiar mai dragi decât oamenii.

Curentul „vegan”, foarte la modă astăzi, laudă avantajele unui regim de viață care implică abținerea de la orice produs de origine animală nu numai atunci când este vorba de alimente, ci și de haine și de orice altceva care presupune sacrificarea sau lezarea unui animal, și nu doar din rațiuni dietetice, ca în trecut, ci mai ales dintr-un respect

absolut al vieții și al trupului animalelor, dar și al trudei la care sunt supuse.

Sunt numeroase manifestări care pun în valoare animalele (expoziții, concursuri etc.). S-au înființat multe asociații care vin în ajutorul animalelor abandonate sau maltratate. Pe plan juridic, în ultimele decenii, a avut loc o dezvoltare a drepturilor animalelor după modelul drepturilor omului. Pe plan religios, în anumite confesiuni creștine, au apărut ceremonii de binecuvântare sau de înmormântare a animalelor, iar teologii au dezvoltat diverse teorii referitor la mântuirea – sau chiar îndumnezeirea – animalelor și la viața lor *post mortem*.

Pe de altă parte, animalele nu au fost nicicând atât de maltratate ca în zilele noastre. Animalele de fermă, destinate consumului, sunt tratate de zeci de ani ca simple produse industriale. Odinioară ele trăiau în aer liber, se hrăneau cu acele ierburi care le priesc și care se găsesc din abundență în natură, mișcându-se în voie; astăzi sunt ținute în hale în care nu răzbate vreo rază de soare, luminate de becuri electrice, înghesuite fiecare într-un spațiu cât se poate de mic, numai cât să nu stea unele peste altele, neputându-se mișca decât pe loc (adesea se folosește un stimulator care produce vibrații, ca să nu li se atrofizeze mușchii și să nu aibă crampe), sunt hrănite cu granule complexe (adesea provenite din plante modificate genetic), puse înaintea lor cu ajutorul unor mașini, la ore fixe, sunt îndopate cu hormoni, pentru accelerarea procesului de creștere, și cu antibiotice, ca să se evite epidemiile provocate de această coabitare promiscuă. Și, ca o culme a acestor aspecte inumane, astăzi există crescătorii complet robotizate, dirijate prin programe informatice. Oda-

tă ajunse la maturitatea impusă în calitatea lor de produse de consum, aceste animale sunt transportate în tiruri ca niște obiecte oarecare, apoi ucise și tranșate cu utilaje specializate. Numeroase documentare și manifestații ale asociațiilor de protecție a animalelor trag semnale de alarmă în fața opiniei publice cu privire la acest tratament inuman aplicat animalelor. În vreme ce, în vechile gospodării țărănești, fiecare animal își avea un nume al său, în fermele moderne numele este înlocuit cu un număr, relația cu ele, cu un control automatizat, iar istoricul ascendenței fiecărui animal, cu traseul impus de reglementările economice. În fermele bazate pe creșterea intensivă, reificarea animalelor a atins cea mai înaltă cotă.

Referitor la normele etice (altfel spus, la normele de comportament adecvat) care trebuie să guverneze relațiile dintre om și animale, creștinismul are multe de spus, prin intermediul reflecțiilor cosmologice, antropologice, teologice pe care le-a dezvoltat de-a lungul istoriei sale, ca și prin învățăturile primite de la sfinții din vechime și din zilele noastre cu privire la relația concretă pe care au avut-o aceștia cu animalele.

Acest volum, în introducere, prezintă o sinteză a acestor învățături. Iar antologia care constituie cea mai mare parte a acestui volum cuprinde texte din Sfânta Scriptură și din scrierile Sfinților Părinți sau ale marilor monahi din lumea ortodoxă, din toate epocile, care ne luminează spre a înțelege cum era, în desăvârșirea din Rai, legătura dintre om și celelalte viețuitoare, pentru ce această legătură s-a degradat în timp, ce putem învăța de la animale – domestice sau sălbatice – despre natură, despre noi înșine și de-

spre Dumnezeu, și cum sfinții – a căror viațuire și duhovnicie sunt pentru noi pilde vrednice de urmat – au izbutit să restatornicească o legătură nu doar pașnică, ci și prietenoasă cu animalele, având față de ele – fără urmă de idolatrie – purtări cinstitoare și iubitoare, redobândind starea din Rai, în care legătura omului cu creația era în deplină armonie, potrivit voii dintru început a Creatorului.

INTRODUCERE

Fundamentul gândirii și atitudinii creștine față de animale este faptul că în primul capitol din Cartea Facerii, prima carte a Bibliei, e pomenită crearea lor de către Dumnezeu – mai întâi a vietăților din ape, apoi a zburătoarelor de pe pământ și din cer (v. *Facerea* 1, 20-22) –, spunându-se anume că această creare a lor a fost într-un tot bun în ochii lui Dumnezeu (v. *Facerea* 1, 31).

Crearea lor de către Dumnezeu conferă animalelor o valoare în sine și impune de la bun început respectarea lor de către om, ca unele ce poartă în ele prin însuși faptul că există pecetea Creatorului lor.

Sfinții Părinți se minunează în fața acestei creații, admirând mai cu seamă varietatea și frumusețea creaturilor, minunata structură internă a fiecăreia, remarcabila organizare a fiecărui grup aparținând unei anume specii, ca și relațiile dintre specii și cu toată cealaltă lume creată.

Omul, creat în final ca o încununare a întregii creații, este pus de Dumnezeu să împărațască peste ea, ca să vegheze la buna ei rânduială, la buna păstrare a însușilor ei, la dezvoltarea ei armonioasă; nu ca s-o domine tiranic, ci ca s-o chivernisească în numele lui Dumnezeu – singur Stăpân și singur Proniator –, ca un bun iconom, înțelept și credincios.

Omul primește de la Dumnezeu puterea de a numi animalele (v. *Facerea* 2, 19), această putere având multe înțelesuri: putere de a le cunoaște ca individ și ca specie (numele unei ființe fiind, potrivit celor din vechime, atât o reflectare a esenței sale, cât și o caracterizare a individualității sale); putere asupra lor (mai cu seamă pentru a le face să i se supună); putere de a sesiza în ele însemnele legăturii lor cu Dumnezeu – acei *logoi*, cum îi numește Sfântul Maxim Mărturisitorul, rațiuni pline de semnificație care descoperă originea și finalitatea lor spirituală, și totodată voia dumnezeiască referitor la ele.

În ceea ce privește animalele, ca și toate celelalte creații din natură, omului i s-a încredințat o îndoită misiune spirituală: contemplativă și euharistică. El are să vadă în ele însemnul Creatorului lor, urcând prin ele în duh până la El, iar, pe de altă parte, are să dea mulțumire lui Dumnezeu pentru ele – pentru prezența lor în lume, pentru felurimea, frumusețea, orânduiala și folosul lor.

Și într-adevăr, Dumnezeu i-a îngăduit omului să se folosească de ființele din natură în mod chibzuit, aflându-și în ele ajutor și hrană, cu cumpătare, potrivit nevoilor sale (v. *Facerea* 1, 28-30).

Dar, potrivit Sfinților Părinți, în starea sa dintru început, omul n-avea să se hrănească cu carne de animal (v. *Facerea* 1, 29). Iar animalele din Rai, toate, se hrăneau numai cu verdeață (v. *Facerea* 1, 30), și nu se sfâșiau între ele ca să aibă cu ce se hrăni. Raiul era așadar, ca să zicem așa, cu totul vegetarian.

Omul a început să se hrănească cu carne de animal mult după călcarea poruncii și căderea din starea paradiziacă, abia în vremea lui Noe, negreșit pentru că potopul

dusese la pieirea tuturor plantelor. Totuși, i-au fost impuse o serie de condiții: Leviticul conține o listă cu animalele care pot fi consumate (considerate curate) și cu cele care nu pot fi consumate (considerate necurate) (v. *Leviticul* 11, 1-23, 41-42).

Creștinismul a desființat această distincție între animale curate și necurate, pe temeiul cuvântului lui Hristos, Care spune că necurat nu este ce intră în gura omului, ci ceea ce iese din ea. „El a zis: Acum și voi sunteți nepricepuți? Nu înțelegeți că tot ce intră în gură se duce în pântece și se aruncă afară?” (*Marcu* 7, 18-19; cf. *Matei* 15, 17-20). În această privință există o singură exigență: „să vă feriți de cele jertfite idolilor” (*Fapte* 15, 29), pentru că acestea sunt întinate, din punct de vedere spiritual, de cultul idolatru.

Biserica Ortodoxă are deplina conștiință a faptului că regimul vegetarian (abținerea de la consumul de carne) și chiar vegan (abținerea de la consumul oricărui produs de origine animală) au fost rânduite de Dumnezeu în Rai. De aceasta dau neconținut mărturie cei care au îmbrăcat haina „îngerească”, cei care prin nevoința lor tind să dobândească iarăși, după duh, starea paradisiacă și deopotrivă pregustarea vieții din Împărăția cerească, în care această stare va fi deplin regăsită și împlinită (dusă la desăvârșire). De aceasta dau mărturie, de asemenea, toți creștinii, care în vremea celor patru mari posturi, ca și în zilele de miercuri și vineri din fiecare săptămână, adică aproape o jumătate de an, nu mănâncă alimente de origine animală (nu doar carne, ci și pește, ouă, lapte și produse lactate...). Ei fac aceasta pentru ca, prin binefacerile postului, sufletești și trupești, să ajungă la o cuvenită așezare duhovni-

cească; astfel, această înfrânare, care nu are în vedere respectul față de animale, nu e lipsită de acest respect al lor.

Omul a fost creat ca un microcosmos în macrocosmos, ca o mică lume mare în sânul lumii celei mari. Căci, pe de o parte, trupul său este alcătuit dintr-un mare număr de substanțe constitutive ale cosmosului, pe care el le reunește, le sintetizează și le reprezintă. Pe de altă parte, el are asemenea un suflet, care este deopotrivă vegetativ, animal și rațional, și prin urmare omul reunește în el regnul vegetal și cel animal; apoi, fiind înrudit cu îngerii, este în felul acesta o sinteză a lumii sensibile și a celei inteligibile.

Omul a fost de asemenea creat ca mijlocitor între natură și Dumnezeu, pe de o parte pentru că adună și sintetizează în sine însuși toate elementele constitutive ale naturii, iar, pe de altă parte, pentru că prin rațiunea și intelectul său poate raporta, prin contemplare și rugăciune, toate fapăturile din natură la Dumnezeu. Ca împărat al creației, înzestrat cu inteligență și cu darul vorbirii, el cuvântă în mod conștient în numele tuturor fapturilor înaintea lui Dumnezeu, este răspunzător pentru ele și garant al lor.

Potrivit Sfinților Părinți, toate fapăturile din natură dau mărturie de existența lui Dumnezeu (de lucrarea Sa creatoare, de atotputernicia Sa, de înțelepciunea, frumusețea și bunătatea Sa și de toate celelalte minunate însușiri ale Lui), de necontenita Sa purtare de grijă, și fiecare, potrivit puterilor sădite în firea sa, Îi aduce laudă și mulțumire. Iar animalele fac aceasta mai mult și mai bine decât toate celelalte creaturi din lumea vegetală și din lumea minerală, nu doar prin caracterul lor variat și impunător (pe care îl găsim și la alte regnuri), ci mai ales prin marea comple-

xitate a organismului lor și prin capacitatea lor de exprimare, care constituie un adevărat limbaj. Adeseori Sfinții Părinți spun despre păsări că aduc prin cântul lor, în mod instinctiv, o laudă lui Dumnezeu, pe care omul I-o aduce Lui întru cunoștință.

Viziunea luminoasă pe care Sfinții Părinți o au despre Raiul dintru început și despre animalele care viețuiau în el cunoaște o singură excepție: cea despre șarpe – dar nu despre șerpi în general –, ci despre șarpele în care diavolul s-a încarnat la un moment dat. De ce un șarpe? Pentru că, ne spune Biblia, șarpele este „cel mai șiret dintre toate fiarele” (*Facerea* 3, 1), și prin șiretenie diavolul îi va înșela și ispiti pe femeie și pe bărbat. Șiretenia nu este în sine un rău, pentru că ea le slujește anumitor specii de animale să-și asigure și să-și mențină existența. În cazul șarpelui, ea este dintru început înrudită cu o anume înțelepciune, care de asemenea îl caracterizează și care se cuvine să fie marea virtute a celor cu slujiri înalte; de aceea, cârja episcopilor ortodocși are la capătul de sus doi șerpi afrontați, cu o cruce deasupra. Dar, ca orice însușire, ea poate fi pervertită, abătută spre rău.

Ca urmare a păcatului protopărinților, șarpele ajunge un animal blestemat (v. *Facerea* 2, 14), și între el și neamul omenesc se strecoară o dușmănie (v. *Facerea* 3, 15) care nu va lua sfârșit decât odată cu Maica Domnului, Eva cea nouă (adesea reprezentată în arta apuseană călcând sub picioarele ei un șarpe, simbol al amăgitorului dintru început și, prin extensiune, al satanei), și odată cu venirea lui Hristos, Noul Adam, Care a scos umanitatea din înfrățirea cu răul, a împăcat în persoana Sa cele înstrăinate și a făcut pace între cele ce se vrăjmașeau (v. *Coloseni* 1, 19-20).